

Gifted Children: A Cross-Sectional Study on Identification and Placement Practices in Developed Countries

Tevfik Fikret Karahan^{1a}

¹Ardahan University Vocational School of Health Services, Child Development Program, Ardahan, Türkiye.

*ORCID: 0000-0002-1260-1239

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

tevfikfikretkarahan@ardahan.edu.tr

Başvuru/Submitted: 23/07/2025

1. Revizyon/ 1st Revised: 4/10/2025

Kabul/Accepted: 31/10/2025

Yayın/Online Published: 24/12/2025

Atıf/Citation: Karahan, T. F. (2025). Gifted children: a cross-sectional study on identification and placement practices in developed countries. *Kafkasya journal of health sciences*, 2(2), 65-71.

Doi: [10.5281/zenodo.17999744](https://doi.org/10.5281/zenodo.17999744)

Financial Disclosure: This research received no grant from any funding agency/industry.

Abstract

In countries with advanced education systems, the early identification of gifted children and their placement in the most appropriate educational programs are among the top priorities. The first aim of this study is to highlight the need for differentiated education programs based on the characteristics of gifted children, along with their identification and placement. The second aim of the study is to present the identification and placement systems for gifted children in the United States, the People's Republic of China, the Russian Federation, the United Kingdom, Germany, France, Finland, Japan, Israel, and Turkey. The findings of the study primarily indicate that gifted children require differentiated educational programs. A second finding reveals that the identification and placement systems in the United Kingdom, the Russian Federation, Germany, Israel, and Turkey are more organized compared to those in other countries examined, in terms of legal regulations, institutional structures, nationwide infrastructures, and individual assessments. It was also found that in the countries studied, the identification and diagnosis of gifted children commonly rely on high academic achievement, competition results, individual assessments, and teacher observations. Another result of the study shows that although some countries (such as Japan, France, Finland, and the United States) lack legal obligations and systematic nationwide institutional organization for the identification and placement of gifted children, they still implement differentiated education programs and integrate gifted students within the general school and classroom systems.

Keywords: Gifted Child, Identification, Individual Assessment, Placement.

Üstün Yetenekli Çocuklar: Gelişmiş Ülkelerde Tanılama ve Yerleştirme Pratikleri Üzerine Kesitsel Bir Çalışma

Öz

Gelişmiş eğitim sistemlerine sahip olan ülkelerde, üstün yetenekli çocukların erken yaşlarda tanınması ve en uygun öğretim programlarına yerleştirilmesi önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın birinci amacı üstün yetenekli çocukların özelliklerine bağlı olarak tanılama ve yerleştirme ile birlikte farklılaştırılmış eğitim programlarına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Finlandiya, Japonya, İsrail ve Türkiye’de üstün yetenekli çocuklara yönelik tanılama ve yerleştirme sistemlerini ortaya koymaktır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, öncelikle üstün yetenekli çocukların farklılaştırılmış öğretim programlarına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Çalışmada ulaşılan ikinci sonuç; Birleşik Krallık, Rusya Federasyonu, Almanya, İsrail ve Türkiye’de uygulanan tanılama ve yerleştirme sistemlerinin; yasal mevzuat, kurumsal yapılanma, ülke çapında oluşturulan alt yapı ve bireysel değerlendirme gibi açılardan, incelenen diğer ülkelere göre daha organize durumda olduklarını göstermektedir. Çalışmada incelenen ülkelerde üstün yetenekli çocukların belirlenmesinde ve tanınmasında; yüksek düzeyde okul başarısı, yarışmalarda alınan dereceler, bireysel değerlendirme ve öğretmen gözlemlerinin yaygın olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç ise; incelenen bazı ülkelerde (Japonya, Fransa, Finlandiya, ABD gibi) tanılama ve yerleştirme konusunda yasal bir zorunluluk ve ülke çapında sistemli bir kurumsal organizasyon olmamasına rağmen; farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanarak üstün yetenekli öğrencilerin okul ve sınıf sistemleri içinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Değerlendirme, Tanılama, Üstün Yetenekli Çocuk, Yerleştirme.

Giriş

Gelişmiş eğitim sistemlerine sahip olan ülkelerde, üstün yetenekli çocukların erken yaşlarda tanınması ve en uygun öğretim programlarına yerleştirilmesi önemli öncelikler arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın birinci amacı üstün yetenekli çocukların özelliklerine bağlı olarak tanılama ve yerleştirme ile farklılaştırılmış programlara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise Türkiye’de ve gelişmiş farklı ülkelerde üstün yetenekli çocuklara yönelik tanılama ve yerleştirme sistemlerini ortaya koymaktır.

Üstün yetenekli çocuklar, şu alanlarda kanıtlanmış başarı ve potansiyele sahiptir: 1. Genel entelektüel yetenek 2. Belirli akademik yetenek 3. Yaratıcı ve üretken düşünme, 4. Liderlik yeteneği, 5. Görsel ve sahne sanatları, 6. Psikomotor yetenekler (Reis & Renzulli, 2004; Brown ve ark., 2005). Bu çocuklar diğer çocuklara göre öz düzenleyici öğrenme stratejilerini daha sık ve daha etkili bir şekilde kullanmaktadır (Freeman, 2004). Üstün yetenekli çocuklar konusunda yaygın olan hipotez; bu çocukların yüksek akademik başarı, yüksek öz saygı, yüksek düzeyde sosyal beceri ve güçlü liderlik becerileriyle birlikte ve davranışsal sorunlarının daha az olduğunu savunmaktadır. Karşıt hipoteze ise üstün yetenekli çocukların; kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu, daha çok stres yaşadıklarını ve kişiler arası çatışmalar nedeniyle depresyona daha yatkın olduklarını savunmaktadır (França-Freitas ve ark., 2014). Bu bağlamda mükemmeliyetçilik, kaygı, stres, depresyon ve davranışsal/sosyal sorunlar, üstün yetenekli çocuklar için potansiyel sorun alanları olarak tanımlanmaktadır (Morawska & Sanders, 2009). Diğer yandan üstün yetenekli çocuklarla okul ve sınıf ortamı arasında yaşanan uyumsuzluklar da bilişsel veya duygusal açıdan farklı sorunlara neden olmaktadır (Reis & McCoach, 2002). Bu çocuklar ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından sürekli başarılı olmaları için ekstra düzeyde baskı altında kalabilmekte ve bu nedenle daha çok stres yaşayabilmektedirler (Freeman, 2006). Ayrıca karmaşık sorunlar karşısında neyi nasıl yapacakları gibi konularda kendilerini yetersiz hissedebilmekte ve savunmasız kalabilmektedirler (Freeman, 2018). Bu ve benzeri sorunlarla ilgili olarak okul psikologlarının üstün yetenekli çocuklara, ebeveynlerine ve öğretmenlerine psikolojik destek sağlamasına ihtiyaç duyulmaktadır (Reis & Renzulli, 2004; Papadopoulos, 2021). Yukarıda yapılan açıklamalar; farklı düzeylerde sahip oldukları bilişsel, kişisel, sosyal, duygusal ve akademik özelliklerinden dolayı üstün yetenekli çocukların erken yaşlarda belirlenerek, farklı eğitim programlarına yönltilmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Üstün yetenekli çocukların tanınması sürecinde kullanılan yaklaşımlar, bu alanda en çok tartışılan ve yazılan konular arasında yer almaktadır. Tarihsel

olarak bakıldığında üstün yetenekli öğrencilerin tanınmasında zekâ testlerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir (Brown ve ark., 2005). Diğer yandan öğretmenlerin önerileri de üstün yetenekli çocukların tanınmasında önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir (Da Costa & Lubart, 2016).

Buraya kadar yapılan açıklamalar, eğitim ortamlarının üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına göre düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu açıdan ele alındığında eğitim ortamında yapılması gereken işlemlerin başında; öncelikle öğretim programlarının farklılaştırması, öğretim sürecinin kişiselleştirilmesi, yaratıcı ve destekleyici bir öğrenme ortamının oluşturulması gelmektedir (Tatarinceva ve ark., 2018). Üstün yetenekli öğrencilere yönelik olarak en uygun eğitim ortamlarını oluşturabilmek için dört temel programlama unsuru hakkında dikkatli bir planlama gerekmektedir. İlk olarak öğrencilerin akademik özelliklerine uygun bir tanılama ve yerleştirme sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. İkinci olarak öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına uygun öğretim programlarının hazırlanması gerekmektedir. Üçüncü olarak uygun altyapı ve kaynakların oluşturularak öğretim programlarının uygulanması ve son olarak öğrenci çıktılarının izlenmesi gerekmektedir (Gubbins ve ark., 2021).

Türkiye’de ve Gelişmiş Bazı Ülkelerde Tanılama ve Yerleştirme Uygulamaları

Amerika Birleşik Devletleri’nde ilkökul ve ortaokul öğrencileri arasında matematik, fen ve yabancı dil yeterliliğini geliştirmek için 1958 yılında Ulusal Savunma Eğitim Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik ilk resmi federal destek olarak görülmektedir. Daha sonra 1988 yılında Jacob Javits Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrenciler Yasası yürürlüğe girmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde eyaletlerin yetenekli öğrencileri belirlemesi ve/veya eğitmesini gerektiren federal bir zorunluluk yoktur. Her eyalet, üstün yetenekli çocuklara yönelik hizmetleri sağlayıp sağlamayacağına ve ne ölçüde sağlayacağına ayrı ayrı karar vermektedir veya bu sorumluluğu yerel okul bölgelerine devretmektedir. Bu uygulama, üstün yetenekli çocukların tespit edilmesi ve okullara kabul edilmesi gibi konularda çok fazla çeşitliliğe yol açmıştır. Üstün yetenekli çocukların tanınması; eyalete, okul bölgesine veya okuldan okula değişebilmektedir. Farklı eyaletlerde yapılan tanılama çalışmalarında; zekâ testleri, başarı testleri, öğretmen/veli aday gösterimi, yaratıcılık, liderlik gibi ölçütler baz alınmaktadır (Pfeiffer, 2002; Bhatt, 2009; Worrell & Erwin, 2011).

Çin Halk Cumhuriyeti'nde üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitimin daha belirgin bir yapıya kavuşması, 1978 yılında Hefei'de Çin Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde kurulan ilk "Gençlik Sınıfı" ile başlamıştır. 1985 yılına gelindiğinde, Çin genelinde 12 üniversitede benzer Gençlik Sınıfları kurulmuştur. Bu tarihten itibaren üstün yetenekli öğrencilere yönelik sınıf ve programların sayısı artmaya başlamıştır. Üstün yetenekli ilköğrencileri için ilk deneysel sınıf 1984 yılında açılmıştır. Bu uygulama, 1985 yılında ortaokullara da genişletilmiş ve üstün yetenekli ilköğrencilerinin kabul edildiği dört yıllık özel bir program başlatılmıştır. Çin'de 1988 yılında çeşitli üniversitelere bağlı liselerde matematik, fizik ve kimya alanlarında üstün yetenekli öğrenciler için özel sınıflar açılmıştır. Bir öğrencinin üstün yeteneklilere yönelik özel programlara kabul edilebilmesi için ya kendi okulu tarafından aday gösterilmesi ya da bir matematik yarışması veya bilim fuarı gibi bölgesel ya da ulusal bir yarışmada gösterdiği başarıyla okul idaresinin dikkatini çekmesi gerekmektedir. Aday gösterildikten sonra öğrenci hem yetenek hem de başarı düzeyini ölçen standart testlerden oluşan bir dizi sınavda üstün başarı göstermelidir. Bu ilk aşamayı başarıyla geçen öğrenciler, üstün yetenekli öğrenciler için program uygulayan okullar tarafından daha ileri düzeyde sınavlara tabi tutulmaktadır. Bu sınav süreci, yazılı sınavlar ve mülakatlardan oluşmaktadır. Her okul kendi üstün yetenekli öğrenci programını özgün biçimde geliştirdiği için değerlendirme süreci okullara göre değişiklik göstermektedir (Stevenson ve ark., 1994).

Rusya Federasyonu'nda üstün yetenekli çocukların tanınması ve eğitilmesine yönelik çalışmalar, 1980'li yıllarda başlamış olup 1991 yılından günümüze kadar hız kazanmıştır. Ülkede 1996 yılında, "Rusya'nın Çocukları" adlı programın uygulanmasına başlanmış olup program daha sonra "Üstün Yetenekli Çocuklar Programı" olarak yeniden adlandırılmıştır. Bu programın öncelikli amacı; üstün yetenekli çocukların tanınması ve eğitimsel olarak desteklenmeleri için uygun koşulların oluşturulmasına yönelik kurumlar arası ve federal düzeyde önlemlerin alınarak sistemin hayata geçirilmesi olmuştur. Programın uygulanmasıyla ülke genelinde olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Rusya'da üstün yetenekli öğrencilerin tanınması ve eğitimine yönelik ülke çapında bir sistemin uygulanmasını sağlamak amacıyla Ulusal Koordinasyon Konseyi kurulmuştur. Daha sonra 2015 yılında Soçi'de, 2014 Kış Olimpiyatları'ndan kalan altyapı temel alınarak Sirius Çocuk Eğitim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezin kuruluş amacı; fen ve teknik bilimler, sanat ve spor alanlarında üstün yetenekli çocukların erken yaşta tanınması, eğitimi ve mesleki olarak desteklenmesidir. Bu hizmetler ücretsiz verilmektedir. Merkezde üstün yetenekli öğrencilerle ilgili özel eğitim almış öğretmenler görev yapmaktadır. Sirius Eğitim Merkezi Rusya'da 32 merkezde eğitimcilerle çalışmaktadır, 2030 yılında 85 merkeze ulaşılması hedeflenmektedir (Savenkov ve

ark., 2018). Rusya'da üstün yetenekli öğrenciler genellikle farklılaştırılmış program uygulayan okullarda öğrenim görmektedir. Ülkede bu tür eğitim veren okullar oldukça tanınmıştır. Örnek vermek gerekirse; Kolmogorov Matematik ve Fen Okulu uluslararası alanda tanınan ve diploması Dünya çapında birinci sınıf üniversitelerde kabul gören bir okuldur. Benzer şekilde Tatiana Tarasova Artistik Buz Pateni Okulu da birçok olimpiyat şampiyonu yetiştirmiştir (Grigorenko, 2017; Savenkov ve ark., 2018).

Birleşik Krallık'ta üstün yeteneklilerin eğitiminde bütünsel ve kapsayıcı yaklaşımı tercih etmektedir. Ülkede 2012 yılında getirilen yeni öğretim standartları, okulların üstün yetenekli çocukları tanılamasını ve desteklemesini gerekli kılmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar özellikle 5-11 yaşları arasında, öğrenimlerinin büyük bir kısmını normal sınıf gruplarıyla birlikte geçirmektedir. Ayrıca okul içi ve dışı bazı özel uygulamalardan da yararlanabilmektedirler. Bütünsel eğitim içinde her öğretmen, hangi öğrencinin üstün yetenekli olduğuna karar verme yetkisine sahip durumdadır ve bu konuda öğretmenlere çok fazla sorumluluk verilmiştir. Tanılama sürecinde genellikle, öğrencinin başarı düzeyine ve proje çalışmalarına yönelik olarak oluşan öğretmenlerin gözlem ve önerileri dikkate alınmaktadır. Ülkede Ulusal Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği yüksek öğrenme potansiyeline sahip çocukların sosyal, duygusal ve öğrenme ihtiyaçlarını desteklemek amacıyla kurulmuştur. Başka bir kuruluş olan Eğitimde Yetenekli Çocuklar Ulusal Derneği ise üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda öğretmenlere eğitim vermek ve rehberlik etmek amacıyla kurulmuştur. Diğer yandan Warwick Üniversitesi bünyesinde de hükümetin üstün yetenekli öğrenciler için hazırladığı programın uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla Ulusal Üstün Yetenekli Gençler Akademisi kurulmuştur. Bu akademi özellikle 19 yaşına kadar olan üstün yetenekli çocuklara yönelik eğitim fırsatlarının geliştirilmesi, teşvik edilmesi ve desteklenmesine odaklanmıştır. Bu uygulamalar hükümet politikalarıyla da desteklenmiştir (Mönks & Pflüger, 2005; Freeman, 2005; Boettger & Reid, 2015; Şekowski ve ark., 2019).

Almanya'da eğitim sistemi her biri kendi eğitiminden sorumlu olan 16 federal eyalet tarafından yürütülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi bazı eyaletlerin mevzuatlarında yer almakla birlikte, tüm eyaletler esnek okul sistemlerini teşvik etmektedir. Üstün yetenekli çocuklar için; ilkökula erken kayıt, hızlandırma, sınıf atlama, üst sınıflarla ders alma, üniversitelerle iş birliği, ders dışı müfredat, yarışmalar ve yaz kampları gibi yaklaşımlar yaygın olarak uygulanmaktadır. Tanılama sürecinde; üst düzey okul başarısı, öğretmen önerisi, bireysel zekâ testleri ve ebeveyn önerisi ön planda tutulmaktadır. Diğer yandan üstün yetenekli çocuklar için tüm eyaletlerde periyodik olarak okul içi yarışmalar

düzenlenmektedir. Almanya’da okul başarısı yüksek olan üstün yetenekli öğrenciler, üniversiteye hazırlayıcı bir lise sistemi olan Gymnasiumlara alınmaktadır. Ülkede ayrıca üstün yetenekli çocuklarla ilgili birçok kuruluş faaliyet göstermektedir. Örneğin; Alman Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği ülke çapında üstün yetenekli çocuklara, ebeveynlere, eğitimcilere ve psikologlara destek vermektedir. Üstün yetenekli çocukların ebeveynleri tarafından 1994 yılında kurulan Üstün Yeteneklilerin Desteklenmesi Derneği de Almanya genelinde 25 şehirde faaliyet göstermektedir. Bu kuruluş üstün yetenekli çocuklar için; hafta sonu, öğleden sonra ve tatil dönemlerinde kurslar açmaktadır. Ayrıca üstün yetenekli çocukların ebeveynlerine ve öğretmenlere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleri de vermektedir (Mönks & Pflüger, 2005; Herrmann & Nevo, 2011; Boettger & Reid, 2015; Welter ve ark., 2018; Stoeger, 2019).

Fransa’da üstün yetenekli çocuklara yönelik eğitimsel düzenlemeleri öngören herhangi bir özel yasa bulunmamaktadır. Tüm öğrenciler için her eğitim düzeyinde uygulanan ulusal düzeyde bir öğretim programı bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar 2002 yılından itibaren özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler içerisinde değerlendirilmiştir. Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan çeşitli kararname ve genelgelerde; Fransa eğitim sisteminin öğrenci çeşitliliğine yanıt vermesi gerektiği ve her öğrencinin bireysel seviyesine uygun özel düzenlemeler alması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durum üstün yetenekli öğrenciler için; öğrenme hızına göre farklı öğrenme yaklaşımlarının uygulanması, ilkökul ve ortaokul düzeyinde içerik zenginleştirme ve bireyselleştirilmiş öğretim programları gibi uygulamaları mümkün kılmıştır. Ülke genelinde 15-18 yaş arası öğrencilerin devam ettiği lise düzeyinde okullar, üstün yetenekli çocuklar için farklı alanlarda programlara katılma ve daha fazla seçmeli ders alma imkânı sağlamaktadır. Bazı okullarda üstün yetenekli öğrenciler için açılan özel sınıflar, müfredat açısından normal sınıflardan bir ya da iki yıl ileride olabilmektedir. Fransız okul sisteminde üstün yetenekli öğrenciler için en sık kullanılan uygulamalar ise ilkökul ve ortaokul düzeyinde erken okula başlama, bireyselleştirilmiş öğretim ve sınıf atlamadır. Fransa’nın pek çok bölgesinde spor, müzik ve sanat alanlarında üstün yetenekli öğrencilere özel eğitim veren kamuya bağlı ortaöğretim kurumları bulunmaktadır. Diğer yandan okullarda düzenli olarak yapılan yarışmalar da üstün yetenekli öğrenciler için ayrı bir imkân sunmaktadır. Okul dışında ise çoğunlukla özel kuruluşlar tarafından organize edilen üstün yetenekli öğrencilere yönelik; genç sanatçılar, genç yazarlar ve genç bilim insanları gibi çeşitli ders dışı programlar mevcuttur (Mönks, & Pflüger, 2005; Sękowski ve ark., 2019).

Finlandiya eğitim sistemi büyük ölçüde yerelleştirilmiş ve merkezi denetimden arındırılmış durumdadır. Ulusal düzeyde yalnızca genel

yönergeler sunulmaktadır. Yasal mevzuat bireysel farklılıkları kabul etmekte ve okullara, öğretimi öğrencilerin yeteneklerine göre düzenleme imkânı tanımaktadır. Finlandiya eğitim sisteminde üstün yetenekli öğrenciler için; ilkökula erken başlama, müfredat dışından ders seçimi, sınıf atlama, üst sınıflardan ders alma, hızlandırma, atölye çalışmaları ve ders dışı etkinlikler gibi uygulamalar yaygın olarak görülmektedir. Ülke genelinde uygulanan resmi bir tanılama süreci bulunmamaktadır ancak bazı eğitim kurumlarında üstün yetenekli çocukların tanılanmasında öğretmen gözlemine ağırlık verilmektedir. Üstün yetenekli öğrenciler, çeşitli yarışmalara katılmakta ya da üniversitelerde yaz kurslarına devam etmektedir. Ülkede üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili özel bir mevzuat eksikliği olmasına rağmen, sistemin oldukça iyi işlediği görülmektedir. Nitekim Fin öğrenciler, PISA testlerinde olduğu gibi, uluslararası değerlendirmelerde düzenli olarak en üst sıralarda yer almaktadır (Mönks & Pflüger, 2005; Tirri & Kuusisto, 2013; Boettger & Reid, 2015).

Japonya’da üstün yetenekli çocukların tanılanması sürecinde ülke çapında sistematik bir tanılama süreci bulunmamaktadır. Ülkede üstün yetenekli çocuklar için devlet destekli özel programlar bulunmamaktadır. Japonya’da öğrenciler arasında ayırım yapılmamaktadır, özel sınıflar ya da sınıf atlama gibi uygulamalar yoktur. Öğretmenler üstün yetenekli öğrencilerden çok, çaba gösteren öğrencileri takdir etmektedir. Okullar, öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurmak yerine tüm öğrencilere aynı temel becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Ancak bazı özel liseler ve Juku adı verilen dershaneler öğrencilerin gelişimini destekleyen özel programlar uygulamaktadır. Jukular tamamen özel sektöre aittir ve Eğitim Bakanlığı’nın kontrolü dışındadır. Bu kurumlar müzik, yazarlık ve matematik alanlarında ek eğitim sunmaktadır. Devletin sunduğu eğitimde “herkese eşit eğitim” anlayışı hakimdir. Üniversiteye girişte bazı öğrenciler “Suisen” adı verilen referans sistemiyle sınavsız kabul edilmektedir. Bu sistem özellikle olağanüstü başarı gösteren öğrencilerin üniversiteye geçişini kolaylaştırmak için geliştirilmiştir. Japonya’da üstün yeteneklilere yönelik eğitim daha çok özel kurslarla ve ebeveynlerin bireysel çabalarıyla yürütülmektedir (Stevenson ve ark., 1994).

İsrail’de üstün yetenekli çocukların eğitimi İsrail eğitim sisteminin bir parçasıdır. Üstün yetenekli çocukların belirlenmesi konusunda Eğitim Bakanlığı yetkilidir. Tanılama süreci ülke genelinde sistematik ve merkezi bir yaklaşımla yapılmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar için tanılama sürecinde; ilk aşamada 2. veya 3. sınıf öğrencilerine, ulusal düzeyde okul ortamında sözel ve sayısal düşünme becerilerini ölçen başarı testleri uygulanmakta ve en yüksek puanları alan %15’lik dilim belirlenmektedir. İkinci aşamada bireysel zekâ testleri uygulanarak %5-6’lık ve %1-2’lik dilimlere giren öğrenciler belirlenmektedir. Uygulama

sonunda %5-6'lık dilime giren öğrenciler zenginleştirilmiş öğretim programlarına alınmaktadır. Yüzde 1-2'lik dilime giren öğrenciler ise üstün yetenekliler için eğitim veren okullara veya özel sınıflara alınmaktadır. İsrail'de üstün yetenekli öğrencilere yönelik programlar 3. veya 4. sınıfta başlamaktadır ve 12. sınıfa kadar özel sınıflar veya sabah grupları şeklinde devam etmektedir. Öğleden sonra uygulanan zenginleştirme programları ise üniversiteler, belediyeler ve iki dernek tarafından yürütülmektedir. Bazı üniversitelerde bu programlar 5. sınıfta başlatılmaktadır. Özel sınıfların ve sabah gruplarının maliyeti Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Öğleden sonra faaliyet gösteren zenginleştirme merkezleri ve dernekler ise velilerin ödediği katkı payı ile birlikte Bakanlık, üniversite veya belediye kaynaklarıyla ortak şekilde finanse edilmektedir. Sınıf, okul veya merkez seçimi, yerel eğitim otoritesi ve velilerle birlikte yapılmaktadır. İsrail'de okul başarısı en yüksek yüzdelik dilimde olan üstün yetenekli öğrenciler; ileri matematik, ileri fen bilimleri ve sanat alanlarında eğitim veren liselere alınmaktadır (Burg, 1988; Hızlı, 2014).

Türkiye'de özel ve üstün yetenekli öğrencilere yönelik eğitim hizmetleri, Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi'ne bağlı olarak il merkezlerinde kurulan Bilim Sanat Merkezleri tarafından yürütülmektedir. Eğitim hizmetleri özel yetenekli öğrencilerin performansları ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan Bireysel Eğitim Programlarına göre yürütülmektedir. Bilim Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) uygulanan öğretim programları, öğrencilerin devam ettikleri örgün eğitim kurumlarının programları ile bütünlük oluşturacak şekilde hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Eğitim ve öğretim süreci öğrencinin kayıtlı olduğu örgün eğitim kurumu, veli ve BİLSEM arasında sağlanan iş birliği ile yürütülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2022).

Tanılama, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından her yıl yayımlanan Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu doğrultusunda yapılmaktadır. Kılavuz kapsamında (2024-25 eğitim öğretim yılı için) ülke genelinde bütün ilkokullardan; 1., 2. ve 3. sınıf seviyelerinde genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarından, her bir sınıf seviyesindeki toplam öğrenci sayısının en fazla %20'si öğretmenler tarafından aday gösterilebilmektedir. Bir öğrenci en fazla iki yetenek alanından aday gösterilebilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu, 2024-2025).

Türkiye'de tanılama süreci; merkez tanılama sınav komisyonu, il tanılama sınav komisyonu, okul yönlendirme komisyonu, bilim sanat merkezleri ve rehberlik araştırma merkezleri tarafından eşgüdüm içinde yürütülmektedir. Bu kurumlar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî kurumlardır. Kılavuza bağlı olarak öncelikle tanılama için yaş ve sınıf düzeyi

belirlenmekte ve ön değerlendirme yapılmaktadır. Ön değerlendirme sonrasında belirlenen öğrenciler genel zihinsel, resim ve müzik yetenek alanlarında bireysel değerlendirmeye alınmakta ve sonuçlar doğrultusunda Bilim Sanat Merkezlerine kayıt hakkı kazanan öğrenciler belirlenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu, 2024-2025).

Bilim Sanat Merkezlerine kaydı yapılan öğrenciler, örgün eğitim gördüğü saatler dışında hafta içi ve/veya hafta sonu eğitim ve öğretim etkinliklerine katılmaktadır. Bu merkezlerde öğrencilerin yeteneklerine uygun; proje tabanlı, disiplinler arası, zenginleştirilmiş ve farklılaştırılmış eğitim programları bireysel ve/veya grup eğitimi şeklinde uygulanmaktadır. Bilim ve Sanat Merkezlerinde uygulanan eğitim programları; uyum programı, destek eğitim programı, bireysel yetenekleri fark ettirme programı, özel yetenekleri geliştirme programı, proje üretimi ve yönetimi programı şeklindedir. Ayrıca tatil dönemlerinde (ara tatil, yarıyıl ve yaz tatilleri); yaz okulu, kış okulu ve öğrenci kampları düzenlenebilmektedir.

Bilim Sanat Merkezlerinde, genel zihinsel yetenek alanında tanılanan öğrenciler için özel yeteneklerin geliştirilmesi programı, iki öğretim yılı uygulanmaktadır. Bu merkezlerde, resim ve müzik alanında tanılanan öğrenciler için özel yeteneklerin geliştirilmesi programı şu şekilde uygulanmaktadır:

- a) BİLSEM kaydı 2. sınıfta yapılan öğrenciler için yedi öğretim yılı.
- b) BİLSEM kaydı 3. sınıfta yapılan öğrenciler için altı öğretim yılı.
- c) BİLSEM kaydı 4. sınıfta yapılan öğrenciler için beş öğretim yılı.

Bu süreleri dolduran öğrenciler BİLSEM mezun takip sistemi tarafından izlenmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2022).

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışmada incelenen gelişmiş ülkelerin çoğunluğunda yüksek düzeyde okul başarısının, üstün yetenekli öğrencilerde tanılama ve yerleştirme sürecinde ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu aşamada Türkiye Fen Liseleri üzerine vurgulama yapmak gerekir. Türkiye'de Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında her yıl Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan merkezi sınavlarda ülke çapında en yüksek yüzdelik dilime giren başarılı öğrenciler Fen Liselerine alınmaktadır. Sınav kapsamında özellikle matematik ve fen bilimleri alanıyla ilgili seçici/eleyici bir yaklaşım uygulanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2022). Bu açıdan değerlendirildiğinde, yapılan sınavın üstün yetenekli öğrencilerin seçilerek uygun eğitim programlarına yerleştirildiği düşünülebilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde; üstün yetenekli çocukların farklılaştırılmış öğretim programlarına ihtiyaç duydukları görülmektedir. Birleşik Krallık, Rusya Federasyonu, Almanya, İsrail ve Türkiye’de uygulanan tanılama ve yerleştirme sistemlerinin; yasal mevzuat, kurumsal yapılanma, ülke çapında oluşturulan alt yapı ve bireysel değerlendirme gibi açılardan, incelenen diğer ülkelere göre daha organize durumda oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen ülkelerde üstün yetenekli çocukların belirlenmesinde ve tanılanmasında; yüksek düzeyde okul başarısı, yarışmalarda alınan dereceler, bireysel değerlendirme ve öğretmen gözlemleri gibi yaklaşımların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada incelenen Japonya, Fransa, Finlandiya, ABD gibi ülkelerde tanılama ve yerleştirme konusunda yasal bir zorunluluk ve ülke çapında sistemli bir kurumsal organizasyon olmamasına rağmen; farklılaştırılmış eğitim programlarının uygulanarak üstün yetenekli öğrencilerin okul ve sınıf sistemleri içinde değerlendirildiği görülmektedir. Çalışmada; Birleşik Krallık, Rusya, Almanya, İsrail ve Türkiye’de üstün yetenekli çocuklar için kurumsal yapılanma, yasal mevzuat ve bireysel değerlendirme gibi açılardan, tanılama ve yerleştirme sistemleri arasında benzerlikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de özel/üstün yetenekli öğrencilere eğitim hizmeti veren bilim ve sanat merkezlerine benzer kurumların Almanya’da ve İsrail’de de bulunduğu görülmektedir. Diğer yandan; Türkiye Fen Liselerine benzer şekilde Almanya’da da okul başarısı en yüksek olan öğrenciler, üniversiteye hazırlayıcı bir lise sistemi olan Gymnasiumlara alınmaktadır. Benzer şekilde İsrail’de de okul başarısı en yüksek yüzdelik dilimde olan öğrenciler; ileri matematik, ileri fen bilimleri ve sanat alanlarında eğitim veren liselere alınmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada incelenen ülkelerle Türkiye karşılaştırıldığında; yasal mevzuat, kurumsal organizasyon, ülke çapında oluşturulan alt yapı ve kaynaklar, bireysel değerlendirme süreci ve eğitim programları gibi değişkenler açısından, Almanya ve İsrail dışında kalan diğer ülkelere göre Türkiye’de uygulanan tanılama ve yerleştirme sisteminin son derece güçlü olduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Bhatt, R. R. (2009). The impacts of gifted and talented education. *Andrew young school of policy studies research paper series*, (09-11).
- Boettger, E. R. H., & Reid, E. (2015). Gifted education in various countries of Europe. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*, 4(2): 158-171.
- Brown, S. W., Renzulli, J. S., Gubbins, E. J., Siegle, D., Zhang, W., & Chen, C. H. (2005). Assumptions underlying the identification of gifted and talented students. *Gifted Child Quarterly*, 49(1): 68-79.
- Burg, B. 1988. Programs for gifted children in Israel. *Gifted Education International*, 5(2): 110-113.
- Da Costa, M. P., & Lubart, T. I. (2016). Gifted and talented children: Heterogeneity and individual differences. *Anales De Psicología/Annals Of Psychology*, 32(3): 662-671.
- França-Freitas, M. L. P. D., Del Prette, A., & Del Prette, Z. A. P. (2014). Social skills of gifted and talented children. *Estudos De Psicologia (Natal)*, 19: 288-295.
- Freeman, J. (2004). Teaching the gifted and talented. *Education today London College Of Preceptors Then College Of Teachers*, 54(3): 17-21.
- Freeman, J. (2005). Permission to be gifted: How conceptions of giftedness can change lives. In Sternberg, R. & Davidson, J. (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp. 80-97). *Cambridge University Press*.
- Freeman, J. (2006). The emotional development of gifted and talented children. *Gifted And Talented International*, 21(2): 20-28.
- Freeman, J. (2018). The emotional development of the gifted and talented. In *The Sage Handbook Of Gifted And Talented Education* (pp. 169-183). Sage Publications Ltd.
- Grigorenko, E. L. (2017). Gifted education in Russia: Developing, threshold, or developed. *Cogent Education*, 4(1): 1-12.
- Gubbins, E. J., Siegle, D., Ottone-Cross, K., McCoach, D. B., Langley, S. D., Callahan, C. M., ... & Caughey, M. (2021). Identifying and serving gifted and talented students: Are identification and services connected?. *Gifted Child Quarterly*, 65(2): 115-131.
- Herrmann, A., & Nevo, B. (2011). Gifted education in German-speaking countries. *Gifted And Talented International*, 26(1-2): 47-62.
- Hızlı, E. (2014). Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar eğitiminin incelenmesi: İsrail Sistemi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 52-62.
- Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. (2022). <https://www.meb.gov.tr/mevzuat/liste.php?ara=5>
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı, Bilim ve Sanat Merkezleri Öğrenci Tanılama ve Yerleştirme Kılavuzu. <https://www.meb.gov.tr>; <https://orgm.meb.gov.tr>
- Morawska, A., & Sanders, M. R. (2009). Parenting gifted and talented children: Conceptual and empirical foundations. *Gifted Child Quarterly*, 53(3): 163-173.
- Mönks, F. J., & Pflüger, R. (2005). Gifted education in 21 European countries: Inventory and perspective. *Nijmegen, The Netherlands: Radboud University Nijmegen*. pp: 2-172.
- Papadopoulos, D. (2021). Parenting the exceptional social-emotional needs of gifted and talented children: What do we know?. *Children*, 8(11): 953-965.
- Pfeiffer, S. I. (2002). Identifying gifted and talented students: Recurring issues and promising solutions. *Journal Of Applied School Psychology*, 19(1): 31-50.
- Reis, S. M., & McCoach, D. B. (2002). Underachievement in gifted and talented students with special needs. *Exceptionality*, 10(2): 113-125.

- Reis, S. M., & Renzulli, J. S. (2004). Current research on the social and emotional development of gifted and talented students: Good news and future possibilities. *Psychology in the Schools*, 41(1): 119-130.
- Savenkov, A., Karpova, S. I., & Sukhova, E. I. (2018). Model of Development of Children's Giftedness in the Russian Education System. *Psychology And Education: an Interdisciplinary Journal*, 55(2): 74-84.
- Sękowski, A. E., Cichy-Jasiocha, B., & Płodowska, M. (2019). Gifted education in Europe. *The SAGE Handbook Of Gifted And Talented Education*, 507-531.
- Stevenson, H. W., Lee, S. Y., & Chen, C. (1994). Education of gifted and talented students in Mainland China, Taiwan, and Japan. *Journal For The Education Of The Gifted*, 17(2): 104-130.
- Stoeger, H. 2019. Identifying and nurturing gifted and talented students in Germany. Presented at Policy Dialog Identifying and Nurturing Gifted Student. *University of Regensburg, Germany, Working Paper*, 1-15.
- Tatarinceva, A. M., Sergeeva, M. G., Dmitrichenkova, S. V., Chauzova, V. A., Andryushchenko, I. S., & Shaleeva, E. F. (2018). Lifelong learning of gifted and talented students. *Espacios*, 39(2): 29-41.
- Tirri, K., & Kuusisto, E. (2013). How Finland serves gifted and talented pupils. *Journal For The Education Of The Gifted*, 36(1): 84-96.
- Welter, M. M., Jaarsveld, S., & Lachmann, T. (2018). Problem space matters: evaluation of a German enrichment program for gifted children. *Frontiers in Psychology*, 9: 569-581.
- Worrell, F. C., & Erwin, J. O. (2011). Best practices in identifying students for gifted and talented education programs. *Journal Of Applied School Psychology*, 27(4): 319-340.